

До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.725.119  
у Львівському державному університеті внутрішніх справ  
79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26

**ВІДГУК**  
**офіційного опонента**

доктора юридичних наук, доцента  
доцента кафедри права факультету управління, економіки та права  
Львівського національного університету ветеринарної медицини та  
біотехнологій імені С.З. Гжицького  
ЛЕМЕХИ Ростислава Ігоровича  
на дисертаційне дослідження Терех Уляни Віталіївни  
«Кримінальна відповідальність за встановлення або поширення злочинного  
впливу в Україні», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за  
спеціальності 081 «Право»

**Актуальність теми, обраної для дисертаційного дослідження.**

Дослідження питання встановлення або поширення злочинного впливу, врегульованого статтею 255-1 КК України, набуває особливої важливості в сучасних умовах, адже потребує всебічного аналізу новітніх способів і підходів до боротьби зі злочинністю. В умовах глобалізації та стрімкого розвитку цифрових технологій злочинні угруповання демонструють високу адаптивність до змін, активно використовуючи сучасні засоби комунікації для просування власної ідеології та пропаганди кримінальної діяльності. У зв'язку з цим злочинний вплив у даному дослідженні розглядається не лише як ознака кримінального правопорушення, а й як складне негативне явище, що серйозно загрожує правовому порядку, дестабілізує суспільство та сприяє поширенню злочинних структур і незаконної діяльності.

Проблема кримінальної відповідальності за встановлення або поширення злочинного впливу займає чільне місце серед дискусійних тем у науці кримінального права та у правозастосовній практиці, особливо в умовах посилення організованої злочинності. Феномен злочинного впливу та походження такого суб'єкта як «вор в законі» мають історичне походження з радянських часів, коли в місцях позбавлення волі сформувалась "кримінальна

ієрархія" зі своїми правилами. Тривалий час держава уникала прямого правового втручання у це явище.

Перша спроба дати кримінально-правову оцінку так званим "зłodіям у законі" була зроблена ще у 2014 році, однак на той час законодавча ініціатива не мала належного теоретичного підґрунтя, що обумовило її відхилення. Лише у 2020 році вітчизняний Кримінальний кодекс поповнився новою нормою, що безпосередньо стосується злочинного впливу – ст. 255-1 КК України. Ця норма вже з моменту набрання чинності викликала низку критичних зауважень, зокрема щодо правової визначеності і практичної ефективності її застосування.

У дослідженні Уляни Терех вперше здійснено кримінально-правовий аналіз такого окремого складу кримінального правопорушення як «Встановлення або поширення злочинного впливу» за законодавством України, а також науковий аналіз правової визначеності в процесі кримінально-правової оцінки таких діянь, питання домірності покарання та висвітлено практику застосування даної норми КК України про такі посягання.

Актуальність роботи обумовлюється відсутністю єдиного підходу до розуміння, які саме суспільно небезпечні діяння охоплює термін «злочинний вплив», а також чи існує відмінність між його загальновживаним і кримінально-правовим трактуванням. У Кримінальному кодексі України це поняття використовується в низці статей, що вимагає узгодженого підходу до тлумачення відповідних норм для забезпечення ефективного правозастосування. Аналіз судової практики щодо статті 255-1 КК України показує, що кількість проваджень за такими справами не є значною. В умовах відсутності чітких законодавчих критеріїв можливе широке трактування понять, що вживаються в аналізованій нормі, що, у свою чергу, може стати підґрунтям як для необґрунтованого переслідування осіб, так і для зловживань під час правозастосування, а також для можливого уникнення кримінальної відповідальності за такі діяння.

Існуючі теоретичні, правозастосовні та нормативно-правові прогалини у сфері регламентації кримінальної відповідальності за встановлення або поширення злочинного впливу зумовлюють наукову актуальність і визначають необхідність даного дослідження. Дисертаційна робота Уляни Терех сприяє формуванню доктринальної бази, оптимізації законодавчих підходів, підвищенню ефективності правозастосовної практики та створенню дієвих механізмів забезпечення громадської безпеки в умовах трансформації криміногенних процесів.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.** Аналіз роботи Уляни Терех «Кримінальна відповідальність за встановлення або поширення злочинного впливу в Україні» дозволяє зробити висновок, що рівень **обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій** у дисертації є належний. Підставою для такого висновку є:

- авторка у роботі використала достатню кількість матеріалів, що релевантні з тематикою дослідження, які відображені у 205 джерелах. Авторка послідовно виклала думки з робіт різних науковців щодо досліджуваного питання, вірно оформила посилання на них, зосереджуючи увагу не лише на ті елементи, які взято до уваги в її дисертації, а також ті, з якими вона не згідна, та сформульовано своє бачення щодо суперечливих та недостатньо аргументованих положень;

- у процесі дослідження було окреслено низку наукових завдань, вирішення яких забезпечувалося застосуванням методологічного інструментарію. Зокрема, використано філософсько-світоглядні, загальнонаукові, спеціально-наукові засоби, а також конкретно-наукові підходи;

- дисертанткою в трьох розділах роботи визначено зміст та обсяг поняття «злочинний вплив», досліджено існуючі науково-практичні розробки щодо кримінально-правової характеристики встановлення або поширення злочинного впливу та судову практику України, здійснено історичний огляд

щодо кримінально-правового регулювання злочинного впливу, проаналізовано зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за встановлення та поширення злочинного впливу, проаналізовано об'єктивну та суб'єктивну сторони складу даного кримінального правопорушення, та питання кримінально-правової кваліфікації та застосування заходів кримінально-правового характеру за ці діяння.

Положення, викладені у всіх частинах роботи, чітко та послідовно окреслюють як загальну постановку проблеми, так і її окремі аспекти, що свідчить про актуальність обраної теми. Зазначені питання мають як теоретичну, так і практичну значущість, залишаються недостатньо опрацьованими в науковій літературі, а отже є перспективними для подальших наукових розвідок.

**Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.** Загалом, авторська позиція у дисертаційному дослідженні вирізняється належною достовірністю та переконливістю.

Обґрунтованість та достовірність отриманих у дисертаційному дослідженні результатів, висновків і пропозицій підтверджуються широкою джерельною базою, залученням значного обсягу емпіричних матеріалів, використанням комплексу різних методів наукового аналізу. Важливим чинником, що засвідчує наукову достовірність роботи, є узгодженість висновків, сформульованих на основі дослідження різних аспектів тематики, що забезпечує їхню переконливість та логічну послідовність.

Апробація основних положень дисертації Уляни Терех «Кримінальна відповідальність за встановлення або поширення злочинного впливу в Україні» відбувалася шляхом оприлюднення результатів дослідження у фахових періодичних виданнях і наукових збірниках. Крім того, результати роботи неодноразово презентувалися на науково-практичних, що додатково свідчить про актуальність і наукову цінність отриманих висновків.

**Новизна положень, які виносяться на захист.** Дисертантка подає новизну свого дослідження через перший системний аналіз норми про злочинний вплив, а також кореляцію зв'язків з іншими нормами, що регулюють окремі прояви цього явища. Крім того, авторкою зосереджено увагу на питанні законодавчої визначеності та застосування заходів кримінально-правового характеру за такі дії. Результати дисертації мають наукову новизну, є вагомими для розвитку теорії кримінального права, удосконалення практики правозастосовних органів та підкреслюють особистий внесок автора. Серед найбільш вагомих можна виокремити такі:

- встановлення порушення принципу правової визначеності в частині законодавчого визначення поняття злочинного впливу у примітці 1 до ст. 255 КК України, а саме використання вказівок на «будь-які дії» та «інший вплив», «інші особисті якості чи можливості», у зв'язку з чим запропоновано нову редакцію припису;

- пропозиція нових редакцій першої та другої приміток до ст. 255 КК України з викладенням нового визначення злочинного впливу, заміна формулювання «вор в законі» на «злочинний лідер»

- доповнення ст. 255-1 КК України частиною 4 про звільнення від кримінальної відповідальності за діяння, передбачені частинами першою та другою цієї статті.

Дисертаційне дослідження містить нові авторські ідеї, а також пропозиції Уляни Терех для вдосконалення існуючих концепцій, висловлених науковцями щодо ст. 255-1 КК України. Вперше дана норма стала об'єктом достатньо глибокого наукового вивчення.

Шляхом аналізу дисертації та публікацій авторки, можна дійти висновку про наявність наукової новизни у даній роботі та практичну значущість результатів дослідження для застосування на практиці, обґрунтованість та достовірність рецензованої праці.

Дисертантка навела у своїй роботі достатньо обґрунтовані пропозиції для вдосконалення кримінального законодавства України, усунення недоліків

та внесення змін до норми, що регламентує кримінальну відповідальність за встановлення або поширення злочинного впливу; а також запропонувала способи відмежування цих дій від суміжних складів злочинів. Дане наукове дослідження може бути використане як основа для подальшої розробки теоретичних і практичних питань кримінальної відповідальності за встановлення або поширення злочинного впливу в Україні.

**Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором.** Дисертація Уляни Терех містить анотацію, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, шість підрозділів, висновки, список використаних джерел (205 джерел). Робота має достатній обсяг, 228 сторінок, основний текст складає 191 сторінок. У публікаціях відображені два розділи дисертаційного дослідження.

**Важливість одержаних автором дисертації результатів для юридичної науки, правозастосовної та правотворчої практики та рекомендації щодо їхнього використання.** Висновки здобувача ступеня доктора філософії щодо значущості його дослідження для науки і практики видаються правомірними.

Дисертація У.В. Терех є суттєвою науковою розробкою проблемних аспектів кримінальної відповідальності за встановлення або поширення злочинного впливу для українських юристів, містить пропозиції для розв'язання кількох дискусійних питань та має істотне значення для науки кримінального права України та вдосконалення практики правозастосування. У дослідженні залишено ряд відкритих питань для подальших наукових пошуків,, юридичної освіти. Дане дослідження може бути використане:

- для подальших наукових розробок теоретичних і практичних питань кримінальної відповідальності за встановлення або поширення злочинного впливу у науково-дослідній діяльності;
- для вдосконалення існуючого кримінального законодавства України та врахування в проєкті нового КК України;

- для правозастосовної діяльності, зокрема точної кваліфікації проявів злочинного впливу, а також відмежування таких дій від суміжних складів кримінальних правопорушень;

- у закладах вищої освіти при вивченні Особливої частин кримінального права України, а також спецкурсах для правоохоронних органів.

**Зауваження та застереження щодо дисертації Уляни Терех «Кримінальна відповідальність за встановлення або поширення злочинного впливу в Україні».** Дослідження загалом заслуговує на позитивну оцінку, однак не позбавлене дискусійних питань та окремі думки потребують додаткових пояснень. Зокрема:

1. Під час дослідження об'єктивної сторони злочинного впливу автором недостатньо уваги приділено спеціальному складу кримінального правопорушення, передбаченого у ч. 2 ст.255-1 КК України, а саме повторності та вчинення такого в ізоляторах тимчасового тримання, слідчих ізоляторах чи установах виконання покарань. В цій частині слід було б проаналізувати використані в роботі вироки на предмет місця вчинення зазначеного кримінального правопорушення, вказавши кількість або відсоток тих, які вчинялись у місцях позбавлення волі, які очевидно є невід'ємним похідним джерелом для існування спеціальних суб'єктів такого злочину.

2. Щодо обґрунтування висновку про спеціальний суб'єкт доречно було б ширше вказати позиції науковців, в яких досягнуто єдності; які є дискусійними та які є малодослідженими або ж взагалі залишалися поза науковим прицілом щодо аналізованого складу злочину та суміжних складів злочинів. Варто було більше розкрити розбіжності між теоретичними і практичними підходами до визначення спеціального суб'єкта злочину, так як з тексту ст. 255-1 КК України не випливає, що цей злочин вчиняється лише спеціальним суб'єктом. Однак на практиці таким суб'єктом розглядаються особи, що належать до категорії осіб із статусом злочинного впливу (звичайного або підвищеного). Це підтверджує необхідність більш чіткого формулювання статті, щоб уникнути суперечностей у правозастосуванні.

3. Авторці варто було більше розкрити питання ідентифікації суб'єкта підвищеного злочинного впливу в судовій практиці, в тому числі «вора в законі» для вірної кваліфікації дій, передбачених ст.255-1 КК України та інкримінування такого злочину належному суб'єкту для усунення можливості уникнення такими особами кримінальної відповідальності.

4. Видається, було б доцільно розкрити міжнародний досвід більшої кількості пострадянських держав, проаналізувавши становлення кримінальної відповідальності за злочинний вплив через призму міграції та локалізації злочинних лідерів. Зокрема, вивчити питання розповсюдження злочинного впливу в місцях позбавлення волі в державах, які входили до СРСР, використання жаргонізмів, в тому числі формулювання «вор в законі». Висновки по цій структурній частині роботи повинні відображати особливості політичного і державного устрою, значущість захищених відносин для конкретної держави, а також національною специфікою законодавчої техніки, і що варте запозичення.

5. В цілому погоджуюсь з думкою авторки, що вживання оцінюючих характеристик, таких як «будь-які», «інший/інших», призводить до розмиття меж поняття. Використання цих слів при визначенні родових та видових ознак злочинного впливу спричинює невизначеність у його правовому змісті, що суперечить вимогам юридичної техніки. У результаті такий термін може тлумачитися надто широко, що створює ризики як необґрунтованого переслідування осіб, так і неоднакового правозастосування. Поняття «інший вплив» є внутрішньо суперечливим. Побудова дефініції злочинного впливу через «інший вплив» призводить до логічного замкненого кола, адже сама категорія «злочинного впливу» залишається невизначеною, що суперечить принципам юридичної техніки та створює труднощі у судовій практиці.

Такий підхід, як справедливо зауважує авторка, суперечить правилам законодавчої техніки. У зв'язку з цим нею запропоновано змінити формулювання приміток до ст.255 КК України, де викласти нове більш конкретне визначення злочинного впливу.

## 5. Зауваження часткового характеру:

- бракує критичного аналізу судової практики. Приклади, наведені у роботі, мають, переважно, кількісну та узагальнюючу спрямованість. Видається, що не в повній мірі використано можливості узагальнення судової практики та статистичних даних, не використано графіки та діаграми для наочності;

- наводячи позиції, яких притримуються ті чи інші автори, дисертантка переважно уникає їх прямої критики. Однак дискусійність є обов'язковим та важливим елементом будь-якого дисертаційного дослідження.

**Наведені вище міркування є підставою для дискусії в ході захисту та свідчать про актуальну проблематику дослідження. Вони не змінюють загальну позитивну оцінку рецензованої дисертації.**

**Оцінка змісту та завершеність роботи у цілому.** Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що вказана дисертація містить висунуті здобувачем науково обґрунтовані теоретичні результати, наукові положення, а також характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача в науку.

**Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому.** Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що вказана дисертація містить висунуті здобувачем науково обґрунтовані теоретичні результати, наукові положення, а також характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача в науку. Також вона містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального права України.

Дисертаційне дослідження «Кримінальна відповідальність за встановлення або поширення злочинного впливу в Україні», подане на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право, відповідає вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а його автор – **Терех Уляна Віталіївна** – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

**Офіційний опонент**

доктор юридичних наук, доцент  
доцент кафедри права  
факультету управління, економіки та права  
Львівського національного університету  
ветеринарної медицини та біотехнологій  
імені С.З. Гжицького

**Ростислав ЛЕМЕХА**